

3.2. ПАРЛАМЕНТ ЖУРНАЛИСТИНИНГ КАСБИЙ МАЖБУРИЯТЛАРИ ВА АХЛОҚИЙ ТАМОЙИЛЛАРИ

Режа:

1. Парламент журналисти.
2. Парламент журналистининг касбий мажбуриятлари.
3. Парламент журналистининг ахлоқий тамойиллари.

Асосий тушунчалар: парламент, икки палатали тизим, депутат, Европа Парламенти, парламент комиссияси, парламент чақириғи, пророгация, сенъорен-конвент, Экспозе, Сенъорен-конвент.

Мавзу бўйича адабиётлар:

1. *Н.Нурматов, Н.Қосимова. Сайлов жараёнларини ёритшида оммавий ахборот воситаларининг роли. Журналистлар учун амалий қўлланма.* – Т.: “Ўзбекистон”, 2014. 109 б.
2. *“Давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари ахборот хизматлари фаолиятини такомиллаштириши – жамоатчилик билан самарали ҳамкорликнинг муҳим омили” мавзусидаги республика семинар-тренинги материаллари. 2013*
3. *Дюги Л. Конституционное право. -М., 1908.*
4. *Белоусов М. Конституционное право зарубежных стран. <http://www.razplib.ru>*

Парламент журналисти Парламент ва аҳоли ўртасида воситачидир. Шу боис Парламент фаолиятини ёритишида журналист холислик, ишончлилик ва тезкорлик тамойилларига риоя этиши зарур. Парламент журналисти аввало:
-Парламент фаолиятини фақат холис ва ҳаққоний ёритиши лозим.
-Парламент ва депутатлар ҳақида факт йиғиш жараёнида ахборотни ёлғон йўллар, қўрқитиши ва таъмагирлик билан олмаслиги керак;

- Парламент ёхуд депутат ҳақида нотўғри ахборот тарқатилганда ўзи фаолият юритадиган ОАВ орқали дарҳол расмий раддия бериши керак;
- интервью пайтида сұхбатдошига босим ўтказмаслиги ва яширин ҳолда диктофон ва бошқа ёзув қурилмасидан фойдаланмаслиги зарур;
- фақатгина ишончли ахборот манбаларидан олинган маълумотларни чоп этиши керак;
- ахборот кампанияларини фуқаролар ва ташкилотлар дискредитацияси мақсадида ўтказиш тақиқланади;
- агар узатилаётган хабардаги фактлар аниқ бўлмаса, телетомошабин ёки радиотингловчи янгиликни икки ёки уч томонлама тушуниши мумкин;
- миш-мишларга йўл қўймаслиги зарур;
- қандай ҳолатда ва қандай кўринишида бўлмасин ўзининг сиёсий хайриҳоҳлиги ёки аксинча кайфиятини депутатлар фаолиятини ёритища намоён этмаслик керак;
- холис ахборот ўрнига бўлаётган воқеаларга оид ўз фикр-мулоҳазаларини баён этмаслик зарур;
- етарлича текширилмаган ахборотдан фойдаланмаслик зарур;
- депутатларнинг тасодифий айтилган, аммо сиёсий маслагига мутлақо мос тушмайдиган маълумотлардан иборат гапларини ёритмасликлари керак;
- депутатлар фикр-мулоҳазаларидан иқтибослар беришда суиистеъмолликка йўл қўймасликлари зарур;
- мафкуравий ёрликлар, хақоратомуз иборалар ва шу каби бошқа номатлуб сўзларни қўлламасликлари лозим.

2006 йил 23 марта бўлиб ўтган “Оммавий ахборот воситаларини эркинлаштириш – жамиятнинг демократлаштиришнинг энг муҳим омили” мавзусидаги конференцияда республикадаги босма оммавий ахборот воситалари ва ахборот агентликлари томонидан “Босма оммавий ахборот

воситалари ва ахборот агентликлари хартияси” қабул қилинган бўлиб, унга кўра¹:

- ўз фикр ва қарашларини эркин ифода этадиган шахс ёки ижтимоий гурух, аввало, мунозара маданияти қоидаларига амал қилиш, аниқ, асосланган мақсадларга эга бўлиш, бирон дастурий вазифани унинг оқибати учун жавобгарлик билан бирга зиммага олиш зарурлиги хусусидаги қоидага риоя этиш;
- фикрлар ва қарашлар ранг-баранглиги қонун талабларига, миллий манфаатлар ва умуминсоний қадриятлар, халқимизнинг маънавияти, одоб-ахлоқига зид бўлмаслигини ёдда тутиш;
- ижтимоий манфаатлар ва умуминсоний қадриятларга риоя қилишда профессионал фаолиятнинг барча ҳолатларида етук фуқаролик хусусиятларини намоён қилиб, алоҳида шахс ҳуқуқларини тан олиш;
- юксак инсонийлик фазилатларни намоён этиб, шахс шаъни ва қадр-қимматига ҳурмат билан қараш, умумқабул қилинган ахлоқ меъёрларини такомиллаштириш;
- ўқувчи ҳукмига кимнингдир шахсий эҳтиросларига эмас, мутахассис мулоҳазаларига асосланган таҳлилий материаллар ҳавола қилиш;
- журналистика жанрларидан оқилона ва маҳорат билан фойдаланиш, далиллар ва воқеликни бузиб кўрсатувчи усуллардан қочиш;
- ахборот йиғишининг махфий усулларидан фақат фавқулодда вазиятларда, яъни жамоатчилик осойишталиги ёки одамлар ҳаётига жиддий хавф юзага келганда ёхуд жамият учун алоҳида муҳим бўлган матнни қўлга киритишнинг бошқа имконияти бўлмагандан аудиторияни хабардор этган ҳолда фойдаланиш, маълумот олиш учун манбалар билан ишлашда маънавият ва ахлоқ меъёрларидан четга чиқмаган ҳолда қонунга мувофиқ ҳаракат қилиш;
- материаллардан манфаатдор бўлган манбаларга ҳақ тўламаслик;

---

¹ Н.Нурматов, Н.Қосимова. Сайлов жараёнларини ёритишида оммавий ахборот воситаларининг роли. Журналистлар учун амалий қўлланма. – Т.: “Ўзбекистон”, 2014. 109 б.

- ахборот мазмунини ташқи таъсир эмас, балки далил ва воқеалар асосида тайёрлаш;
- маълумот олишда жисмоний ва юридик шахсларнинг рад этиш хуқуқларини хурмат қилиш, ахборот олишнинг қонун билан кафолатланган ҳолатларидан ташқари ҳолларда босим ўтказмаслик, товламачиликка йўл қўймаслик, одоб қоидаларига риоя қилиш;
- мақола ёзганда одамни камситадиган ҳар қандай эҳтиётсиз мулоҳаза, танбех ва киноялардан, айниқса, унинг ирқи, миллати, дини, муайян жисмоний камчилиги ва касаллигини пеш қилиб иззат-нафсига тегишдан, исм-шарифи, ташқи кўринишидан кулишдан, суд қарорисиз унга жиноятчи сифатида қарашдан тийилиш;
- бирон маълумотдан фойдаланаётганда унинг аниқлиги ва тўғрилигига ишонч ҳосил қилиш, барча ахборотларнинг аниқлиги ва ҳаққонийлигини белгилашнинг юқори меъёрларига амал қилиш ва бошқа бир қатор профессионал қоида ва меъёрларга амал қилишни ўз зиммаларига олганлар. Шу билан бирга, мазкур Конференцияда “Босма оммавий ахборот воситалари ва ахборот агентликлари журналистларининг ахлоқ-одоб кодекси” ҳам қабул қилинган бўлиб, унга биноан, журналист ўз вазифасини адo этишда қўйидагиларга амал қилиши шарт:
- объектив воқеликни рост акс эттириш орқали одамларнинг ҳаққоний ва рост ахборот олишини кафолатлаши;
- умумэътироф этилган ахлоқ-одоб меъёрлари, шунингдек, ўзаро муносабатлар мезонларига риоя этиши, гўзал инсоний фазилатларни намоён қилиши, инсон шаъни ва қадр-қимматини хурматлаши;
- инсон шаъни ва унинг шахсий ҳаёт кечиришга бўлган хуқуқини хурмат қилиши, халқаро хуқуқ ва миллий қонунлар талабларига мувофиқ инсон хуқуқлари ва унинг шаънини ҳақоратлар, ғийбатлар, уйдирма ва айбловлардан ҳимоялаши;
- оммавий ахборот воситаларидан жамият манфаатларига, шахс хуқуки ва унинг қонуний манфаатларига зид равишда фойдаланиш, шунингдек, уруш,

зулм ва зўровонлик, миллатлараро зиддиятлар, миллий, ижтимоий ва диний келишмовчиликларни тарғиб қилиш, порнографияни тарқатиш, жамоатчилик фикрини чалғитиш ва ошкораликни монополлаштиришда фойдаланишга йўл қўйилмаслигини ёдда тутиши;

–жамият манфаати йўлида хизмат қилиш ўша жамият ва фикрлар хилма-хиллигини акс эттириш асносида воқеа ва масалаларни ёритаётиб, жўн ва юзаки ёндашувларга йўл қўймасликни тақозо этишини тан олиши;

–тажовузкор урушлар, қуролланиш пойгалари, зўравонлик, золимлик, нафрат ва камситишнинг ҳар қандай шаклларини тарғиб қилиш ёки оқлашдан тийилиши;

–ўзбек халқининг анъаналарини сақлаш ва ривожлантиришда ўз масъулиятини тушуниши.

Шу ўринда журналистнинг касб маҳорати нималардан иборат эканлиги ҳақида ҳам фикр юритиш мақсадга мувофиқдир. Журналистнинг касб маҳорати, мутахассис олимларнинг фикрига кўра, қуидагилардан иборат:

–касби билан боғлиқ барча ишларни вижданан, адолатли, ҳалоллик ва қатъият билан бажариш, мулоҳаза билан иш юритиш;

–ўз ўқувчиларида бошқа халқларнинг эҳтиёжларини жинси, ирқи, тили, миллий мансублиги, диний қарашлари ва ғоявий эътиқоди қандай бўлишидан қатъи назар, ҳисобга олиш ҳиссини уйғотиш орқали миллатлараро муносабатлар маданияти тарбиясига кўмаклашиш;

–айбини суд исботламагунча, ҳар бир одам айбсиз, деган қоидага амал қилиш;

–шахсий эҳтиросларга эмас, мутахассис мулоҳазаларига асосланган таҳлилий ахборотларни тарқатиш;

–ахборот манбайнинг маҳфийлигини химоялаш бўйича барча мажбуриятларни бажариш;

–ахборот мазмунига сиёсий таъсир кўрсатишга ҳаракат қилувчиларга, шунингдек, хабар тўпловчи ёки тарқатувчи шахсларни кўрқитишга уринувчиларга қарши туриш;

–ўқувчилар билан очиқ муроқотда бўлиш, жамоатчиликнинг ўз фаолиятига нисбатан одил талабларини тўғри қабул қилиш, танқидга жавоб бериш имкониятларини яратиш ҳамда мавжуд хатоларни тезлик билан тўғрилаш орқали одамларнинг оммавий ахборот воситаларига бўлган ишончини мустаҳкамлаш;

–маълумот олишда жисмоний ва юридик шахсларнинг рад этиш хуқуқларини хурмат қилиш, ахборот олишнинг қонун билан кафолатланган ҳолатларидан ташқари барча ҳолларда босим ўтказмаслик, товламачиликка йўл қўймаслик, одоб қоидаларига риоя қилиш;

–журналистлар ҳамкорлигининг мақсад ва манфаатлари муштараклигини хурмат қилиш, касбий бирдамликни жамиятдаги барқарорлик ва ўзаро ишонч муҳитининг муҳим омили сифатида баҳолаш;

–ҳокимиятга жамият ҳаётини бошқаришни амалга оширишга мўлжалланган муҳим ижтимоий институт сифатида хурмат кўрсатиш;

–ушбу касбнинг энг яхши вакилларидан ўrnak олиш;

–ахборот ва коммуникация соҳасидаги халқаро муносабатларни кенгайтиришга кўмаклашиш, тинчликни, халқлар ва давлатлар ўртасидаги дўстона алоқаларни муҳофаза қилиш ва мустаҳкамлаш;

барча ҳолатларда Ўзбекистон Республикаси ва унинг фуқаролари манфаатлари устуворлигини тан олиш².

Шундай қилиб, юқорида зикр этилган тавсиялар Парламент журналистикининг масъулияти, одоб қоидалари ва касбий мажбуриятларига, шунингдек, Парламент фаолиятини кенг ошкоралик асосида тузилиши принципига амал қилган ҳолда фаолият юритишга хизмат қиласди.

Савол ва топшириқлар:

1. Парламент журналистикининг касбий ахлоқи деганда нималарни тушунасиз?
2. Парламент журналистига қандай касбий мажбуриятлар юкланади?

---

² Н.Нурматов, Н.Қосимова. Сайлов жараёнларини ёритишида оммавий ахборот воситаларининг роли. Журналистлар учун амалий кўлланмана. – Т.: “Ўзбекистон”, 2014. 110 б.

3. Журналистнинг касб маҳоратига нималар киради?